

Ayşehan Deniz Abik, *'Alî Şîr Nevâyî: Ğamsetü'l-MüteĞayyirîn, Metin, Çeviri, Açıklamalar, Dizin*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ağustos 2006. 375 s.

'Alî Şîr Nevâyî, Çağatayca kaleme aldığı eserleri ile Çağatay sahasında ve Türk Dili tarihinde önemli bir yer edinmiş, büyük bir şair ve yazardır. Çağatay sahasında onun kadar üretken, onun kadar velüd başka bir sanatkâr daha yoktur. Çağataycanın Klasik devrini başlatmış, bu dönemde verdiği otuza yakın eserle döneminde ve daha sonraki devirlerde örnek alınan bir sanatçı olmuştur. Pek çok şair ve yazar onun eserlerine nazireler düzmüş, ona özenmiştir.

'Alî Şîr Nevâyî'nin eserinden biri de *Ğamsetü'l-MüteĞayyirîn*'dir. 'Alî Şîr Nevâyî, bu eserini en yakın dostlarından olan Abdurrahman Câmî'nin ölümünden sonra, onun ölümü üzerine yazmıştır.

Bu değerli eser Temmuz 2006'da Ayşehan Deniz Abik tarafından yayımlandı. Aslında Ayşehan Deniz Abik'in Doçentlik tezi olan bu çalışma, *Ğamsetü'l-MüteĞayyirîn*'in Topkapı, Süleymaniye, Paris nüshalarına dayanan karşılaştırmalı metninden, metnin Türkiye Türkçesine çevirisinden, bazı dikkat çekici açıklamalardan ve dizinden meydana gelmektedir.

Çalışmanın giriş kısmında ilk olarak, Çağatayca ve 'Alî Şîr Nevâyî hakkında kısa bilgi verilmiş, 'Alî Şîr Nevâyî'nin Abdurrahman Câmî ile olan münasebetlerine değinilmiştir. Giriş kısmında yer alan *Ğamsetü'l-MüteĞayyirîn'in İçeriği* başlıklı bölümde eserin içeriği ve 'Alî Şîr Nevâyî'nin bu eseri nasıl tanımladığı üzerinde durulmuştur. Bu bölümde 'Alî Şîr Nevâyî'nin bu yapıtı risale olarak tanımladığı ve bu risalenin bir mukaddime, üç makale ve bir hatimeden oluştuğu, bu beş bölümde okuyucuyu hayrete düşürecek sözler olduğu için risaleye bu adın verildiği ifade edilir. Önce bu beş bölümde nelerin anlatıldığı kısaca sayılır, daha sonra da bölümler tek tek açıklanır.

Eserin ilk bölümü olan *Mukaddime*'de Câmî'nin doğum ve ölüm tarihi, soy ağacı, çocukluğundaki kavrayışlı hali, tahsili, tahsildeki üstün başarısı, Sadüddin Kaşgari'ye intisabı, ilimlerdeki yetkinliği, üstünlüğü, Ebu Said Mirza'nın saltanatının ortalarından itibaren Şeyh Sadüddin Kaşgari'nin mezarının yanına yerleşmesi, zamanın ileri gelenlerinin buraya gelip giderek

kendisine gösterdikleri hürmet, Nevâyî'nin de bu gelip gidenlerden olduğu, kafiye konusunda yazılan risale dersine katılanlardan olduğu anlatılmıştır.

Mukaddime kısmından sonra gelen Birinci Makalede ise Nevâyî ile Câmî arasında geçen değişik olaylar, Câmî'nin Nevâyî'ye söylediği sözler ve Câmî'nin Nevâyî'ye verdiği değer üzerinde durulmuştur.

İkinci makale Nevâyî ile Câmî'nin mektuplaşmaları hakkındadır.

Üçüncü makale Câmî'nin kitap ve risalelerinin tanıtımıdır. Câmî'nin eserlerinden hangilerinin yazılmasına Nevâyî'nin sebep olduğu, bu durumun eserlerde nasıl dile getirildiği anlatılır. Ayrıca Nevâyî'nin eserlerinin ortaya çıkışında, adlandırılmasında, Câmî'nin etkisi, teşviki, Nevâyî'nin hangi eserlerinde Câmî'den nasıl bahsettiği örneklerle verilir.

Son bölümde önce öğrenme ve yararlanma maksadıyla Câmî ile okuduğu kitapların dökümünü yapan Nevâyî, bu eserler hakkında bilgi de verir. Sonra da Câmî'nin son zamanları, cenaze töreni anlatır. Şairlerin pek çok tarih düştükleri, kendisinin de bu şekilde yazdığı mersiyeği ölüm yıl dönümünde hükümdarın verdiği yıl aşında okutuşunu söyledikten sonra Farsça mersiyeği verir.

Çalışmanın Giriş kısmında bunlar anlatıldıktan sonra *Ḥamsetü'l-Müteḥayyirîn*'in nüshaları üzerinde durulmuş; eserin, Külliyyat nüshalarının hepsinde bulunduğuna değinildikten sonra Agâh Sırrı Levend'in ve Volin'in bildirdiği iki nüshanın daha olduğu ifade edilmiştir.

Ḥamsetü'l-Müteḥayyirîn'in bilinen yedi nüshası bulunmaktadır. Bunlardan biri Topkapı, Revan Kitaplığı 808'de kayıtlı külliyyat içinde 758b-773a sayfaları arasında yer alan nüshadır (T); bir diğeri, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Kitapları numara 4057'da kayıtlı külliyyatın içinde 689b-703b sayfaları arasında bulunan nüshadır (S); bunların dışında bir nüshanın Paris'teki Nevâyî Külliyyatının, Bibliotheque National'de Suppl. No. 316 ve 317'de iki cilt olarak kayıtlı olduğu bilgisi Blochet tarafından verilmektedir (P); T, S ve P nüshalarının dışında Mundy'nin, Nevâyî Külliyyatının Londra nüshasının 539b-553a sayfaları arasında *Ḥamsetü'l-Müteḥayyirîn*'in bulunduğunu belirttiğine değinilmiştir. Bu nüshalardan başka Leningrad'daki Nevâyî Külliyyatında'da *Ḥamsetü'l-Müteḥayyirîn*'in bulunduğu belirtilmiştir. Bu nüshalardan başka Külliyyat dışında bulunan iki nüsha daha vardır. Bu iki nüshanın varlığı Volin ve Agâh Sırrı Levend'in verdiği bilgilere dayandırılmıştır. Volin'in haber verdiği yazmanın Leningrad GBP Tur. n.s. 12'de 182b-192b sayfaları arasında, Agah Sırrı Levend'in haber verdiği nüshanın ise İstanbul

Millet Kütüphanesi Emiri, 779/2 olarak kayıtlı yazmada *Mecalisü'n-Nefais*'ten sonra 62a-95b sayfaları arasında bulunduğu belirtilmiştir.

Çalışmada Giriş'ten sonra karşılaştırmalı metin yer alır. Bu bölümde Topkapı, Süleymaniye ve Paris nüshaları karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Daha sonraki bölümde Metnin çevirisi yer almaktadır. Çeviriden sonra Açıklamalar bölümü gelmektedir. Açıklamalar bölümünde nüsha farkları üzerinde durulmuş, dikkat çeken bazı kullanımlara dair açıklamalara yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümü Dizinden oluşmaktadır. Dizinde ilk göze çarpan nokta Arapça, Farsça sözcüklerin fazla, Türkçe sözcüklerin az olmasıdır. Yaklaşık 2500 madde başından oluşan dizinde eserin içeriğine uygun olarak kişi, yer ve eser adlarının fazla olduğu dikkat çekmektedir. Diğer Çağatayca metinlerde görmediğimiz farklı bir sözcüğe rastlanmaz. Yalnız eserde ve doğal olarak dizinde 'Alī Şīr Nevāyī'nin *Garayibü's-Sıgar* adlı eserini *Garayibü's-sugrat* olarak verilmesi dikkat çekicidir.

Dizinde küçük bazı dizgi hataları görülmektedir. *ötkeril-* sözcüğünün *ötkerill-*, *muhtera'* sözcüğünün *muhtrea'* biçiminde yer alması gibi. Bir de *yasavul* sözcüğünün Moğolca biçimi *yasavul* değil, *casavul* biçiminde verilmeliydi.

Çalışmayı hazırlayanın da önsözde belirttiği gibi eserde geçen Farsça şiir ve mektup parçaları bu çalışmada incelenmemiş, orijinal şekilleri verilmiştir. Bunların da uzmanları tarafından yayımlanmasıyla *Hamsetü'l-Mütehayyirîn*'in gerçek değeri ortaya konulabilecektir. En kısa zamanda bu kısımların da yayınlaması temennimizdir.

Ersin Teres
(İstanbul)